
RECENZII

CZU: 821.135.1(478).09:929

OXANA GHERMAN ȘI CARTOGRAFIEREA PLURALITĂȚII UMANE

Natalia HARITON

Doctor în filologie, cercetător științific superior

E-mail: natalia.hariton@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8462-2625>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM
<https://ror.org/0475kvb92> (Chișinău)

OXANA GHERMAN AND THE MAPPING OF HUMAN PLURALITY

Într-un moment în care discursul critic alunecă adesea spre reacții grăbite și lecturi de conjunctură, volumul Oxanei Gherman, *Ființa plurală. Reflecții critice*, se impune prin calmul și profunzimea unei priviri care nu se mulțumește cu suprafața textului, ci caută mereu ceea ce rămâne esențial în literatura contemporană. Așa cum notează Nina Corcinschi în cuvântul însoțitor, Oxana Gherman aruncă o „privire multiplicată asupra textului, care scrutează evantaiul umanului, multitudinea de ipostazieri ale umanului” (p. 6), iar această observație devine un reper interpretativ pentru întreaga carte. *Ființa plurală* nu este o simplă culegere de cronici, ci o demonstrație a modului în care lectura poate deveni un proces de aprofundare ontologică, un act ce transformă nu doar obiectul analizat, ci și subiectul care citește.

Volumul *Ființa plurală* este construit pe o arhitectură amplă, articulată în trei direcții majore – poezie, proză și metaliteratură –, iar această structură îi permite autoarei să reactiveze ideea pluralității pe registre stilistice și tematice diferite. În secțiunea dedicată poeziei, Oxana Gherman comentează operele unor autori importanți ai liricii contemporane: Ion Mureșan, Teodor Dună, Nicolae Popa, Simona Popescu, Dumitru Crudu, Maria Pilchin, Artiom Oleacu, Silvia Goteanschi, Victor Fală și Lena Chilari, fiecare fiind citit prin lentile fenomenologice, care pun în lumină multiplicitatea vocii, a identității și a corporalității poetice. Zona prozei reunește o galerie la fel de diversă: Emilian Galaicu-Păun, Bogdan Crețu, Alexandru Popescu, Alexandru Vakulovski, Lorina Bălțeanu, Nicolae Popa, Paula Erizanu, Alexandru Bordian, Val Butnaru și Sașa Zare, autori care activează pluralitatea narativă prin hipertextualitate, explorarea traumei, memoriei, dezrădăcinării sau prin textualizarea corpului. În fine, dimensiunea critică și eseistică a volumului convoacă reflecții despre Jean-Jacques

Wunenburger, Corin Braga, Alexandru Burlacu, Nina Corcinschi, Natalia Hariton și Sorin Alexandrescu.

Paradoxul pluralității deschide volumul și stabilește de la început linia de interpretare pe care o dezvoltă cartea: „Dacă lumea pentru om este dublă, aflată simultan în exterior (obiect al percepției) și în interior (reprodusă mintal), omul pentru sine și pentru lume este multiplu” (p. 9). Afirmatia nu e doar un preambul conceptual, ci un fir roșu, care va străbate întreaga carte, devenind un instrument hermeneutic pentru lectura poeziei și a prozei contemporane. În același capitol, autoarea formulează propoziții cu valoare de teză, precum „în spațiul literelor, posibilul se întrupează” (p. 9), sau observația că lectura este un „proces ireversibil [...] nu mai revii la condiția inițială” (p. 12). În acest fel, volumul se așază imediat într-o perspectivă fenomenologică: lectura e o traversare, o transformare, un act de reconfigurare a sinelui.

În *Inițieri după Ion Mureșan*, Oxana Gherman conturează, încă de la început, o teorie a pluralității eului poetic. Ion Mureșan este prezentat ca un poet al paradoxului interior, un poet pentru care identitatea este simultan stabilă și fluidă, recognoscibilă și evanescentă. Astfel, se subliniază că „textele lui trădează încercările unui eu de a se autodelimita în lume, de a-și defini singularitatea”, dar că acest eu, oricât ar încerca să se concentreze într-o formă unică, devine „un depozit de suflete” (p. 18). Comentariul nu se limitează la o observație tematică, ci deschide perspectiva asupra modului în care vocea poetică devine o scenă de schimb, un teritoriu de tranzit pentru multiple ipostaze ale ființei.

Analiza poeziei lui Nicolae Popa (*Ecoul înzecit al rugăciunilor noastre*) deplasează lectura spre zona spiritualului. Criticul surprinde nu doar ritualitatea discursului poetic, ci și modul în care aceasta se desface în straturi multiple ale relației omului cu transcendența. Poemele lui Nicolae Popa sunt interpretate ca o reverberație „înzecită” a rugăciunii, or rugăciunea este înțeleasă drept „o conectare la sursele vigoriei și rezistenței, ale Creației” (p. 30), ceea ce sugerează că pluralitatea devine aici o formă de permeabilitate interioară, o deschidere spre alte niveluri ale realului.

În lectura dedicată Simonei Popescu (*Mici ontofanii vegetale*), Oxana Gherman surprinde felul în care poezia acesteia transferă „logica viului” în limbaj, transformându-l într-un ecosistem capabil să respire, să crească și să se metamorfozeze odată cu imaginile sale; de aceea, expresii precum „înfloriri de limbaj/sepale, petale, bractee de vocabular” (p. 36) devin nu doar metafore, ci indicii ale unei vitalități textuale, în care organismele se convertesc în cuvinte, iar senzorialul se transpune în scriptural. În acest univers, copilăria cu ierbarul ei de „duh vegetal”, micile ontologii ale faunei și florei, dar și referințele culturale, de la muzică și film la pictură, alcătuiesc un polimorfism al percepției, un joc continuu al formelor și texturilor sensibile. Pluralitatea poeziei devine, astfel, una blândă, ludică și reflexivă: note de subsol, variațiuni, reluări, fragmente reluate sau expandate, toate acceptă coexistența mai

multor niveluri de sens, lăsându-i cititorului libertatea de a trece dintr-o zonă de semnificație în alta.

În *Omul din mijlocul mulțimii*, text despre volumul *Doamne*, de Dumitru Crudu, pluralitatea capătă forma unei tensiuni morale și comunitare. Oxana Gherman analizează poemele lui Dumitru Crudu ca pe niște camere sonore, în care reverberează simultan vocile războiului, ale sacrificiului, ale rugăciunii și ale disperării. Versul „Tu mă auzi, Doamne, dar eu sunt surd, Doamne” (p. 40) devine aici un nod semantic: ființa este plurală, pentru că este traversată de multiple intensități afective (teamă, revoltă, implorare, neputință), fără să se stabilizeze într-o poziție unică. Se dezvăluie foarte clar felul în care poezia lui Dumitru Crudu devine o scenă a pluralității etice, o confruntare între individ și istorie.

În secțiunea destinată prozei, Oxana Gherman își deplasează atenția de la pluralitatea afectivă și corporală a poeziei spre formele de pluralitate narativă, identitară și ontologică. Fiecare dintre autorii discutați devine, în lectura ei, exemplul unei strategii diferite de a pune în scenă ființa plurală în interiorul ficțiunii, prin tehnici distincte de construcție a personajului, a memoriei, a dimensiunii temporale și a realității.

În *Personajul plural*, capitol amplu, consacrat operei lui Emilian Galaicu-Păun, scriitura devine o zonă de experimentare intensă, un spațiu în care biograficul este convertit în materie textuală. Exegeta observă cum autorul lucrează simultan cu identități fracturate, cu fluxuri de memorie, cu scene ale copilăriei și cu un patrimoniu cultural dens. De aceea, limbajul prozatorului devine expresia unei polifonii interioare, care își găsește suportul în structuri hibride: coloane tipografice, pagini inversate, colaje narative, grafisme, trimiteri biblice, fragmente din Kafka sau din poeți moderni. Oxana Gherman surprinde cu o luciditate remarcabilă modul în care prozatorul fixează în scris o lume în expansiune, în care corpul, vocea, memoria și limba intră într-un dialog continuu. Scena copilăriei, aflată sub semnul autorității paterne („faptele lui erau pilde și pildele table de legi”, p. 70), devine pentru critic un exemplu de pluralitate construită în tensiune, între obediență și revoltă, între disciplină și transgresiune. Totul se afundă într-o arhitectură textuală fluidă, în care ființa nu este niciodată o entitate monolită, ci un nucleu de ipostaze mereu în devenire și reconfigurare.

Lectura consacrată lui Bogdan Crețu, în *Scrisul și alte experiențe-limită*, amplifică ideea pluralității ontologice. În romanul *Cornul Inorogului*, Oxana Gherman identifică scrisul drept o experiență-limită, un mod de a traversa moartea, erotismul, pierderea și renașterea interioară. Pasajele despre moartea tatălui, un eveniment care restructurează total ființa protagonistului, sunt interpretate ca momente de iradiere a identității, în care pluralitatea se exprimă prin coexistența simultană a disperării, lucidității, nostalgiei și impulsului de depășire.

În *Sechelele (non)trecutului*, analiza dedicată lui Alexandru Popescu devine un moment crucial în demonstrația Oxanei Gherman despre modul în care proza poate

reflecta o ființă plurală prinsă în tensiunea dintre trecut și prezent, dintre geografie și psihic. Romanele lui Alexandru Popescu, *Montana* și *Adâncuri incolore*, sunt interpretate ca o cartografiere a dezrădăcinării identitare. Criticul observă că identitatea se edifică nu prin acumulări, ci prin răni, prin crăpături, prin reveniri dureroase, așa cum se desprinde din secvența: „Zidul rămăsese în mine și prinse forma unor frici, patimi și complexe” (pp. 90-91). Segmentul despre copilăria transnistreană, despre zona industrială PMS, despre disciplina vieții sub regim sovietic și despre violența domestică este interpretat de Oxana Gherman ca un nucleu traumatic, din care se dezvoltă un eu pluriform, un eu care supraviețuiește prin memorie, dar este totodată destrămat de ea.

În aceeași zonă a pluralității identitare se înscrie lectura romanului semnat de Sașa Zare. Deși inclus în capitolul *Iubirea dominând ideologiile*, romanul *Dezrădăcinare* devine, pentru Oxana Gherman, un studiu de caz asupra pluralității psihice și afective feminine. Criticul recuperează cu finețe vocile suprapuse ale naratoarei, observând cum textul oscilează între ură, iertare, idealizare a mamei (p. 140), tensiune dialectică ce devine însuși motorul configurării identitare. Aici, pluralitatea apare ca o dinamică internă a memoriei traumatice, un fel de refacere continuă a unor roluri instabile: fiică-mamă, victimă-vindecătoare, copil-adult, corp fragil-corp revoltat. Se analizează cu atenție felul în care discursul confesiv, când agresiv, când tandru, devine un spațiu al pluralității emotive, marcate de dragoste, posesivitate, revoltă și fragilitate.

Secțiunea finală, *Rezonanțe metaliterare*, funcționează ca o articulare metodologică a direcțiilor interpretative, orientând lectura spre modul în care literatura contemporană devine ea însăși un spațiu al autorefecției. Oxana Gherman analizează aici câteva volume esențiale pentru înțelegerea imaginarului actual, între care *Viața imaginilor*, de Jean-Jacques Wunenburger, și *Enciclopedia imaginariilor din România*, coordonată de Corin Braga, folosindu-le nu ca repere teoretice exterioare, ci ca texte vii, care dezvăluie felul în care imaginea, simbolul și arhitectura imaginarului modelează literatura contemporană. J.-J. Wunenburger îi oferă o teorie a imaginii văzute ca „iconosferă polimorfă”, iar C. Braga – o hartă a bazinelor semantice ale imaginarului românesc; ambele lucrări arată că multiplicarea sensurilor nu este un accident al literaturii, ci o structură profundă a ei, un mecanism al devenirii interioare. În dialog cu aceste cărți, Oxana Gherman citește literatura română comentată în volum ca pe un câmp în care pluralitatea identității, a memoriei, a corporalității sau a limbajului se exprimă simultan.

Privind în ansamblu textele discutate anterior, se observă că fiecare dintre ele activează, în moduri distincte, aceeași disponibilitate pentru pluralitatea formei și a identității. Pe acest fundal, chiar și textele asupra cărora nu am insistat în detaliu – poemele Mariei Pilchin, ale lui Artiom Oleacu, ale lui Victor Fală sau ale Lenei Chilari, prozele Paulei Erizanu, ale lui Alexandru Bordian ori ale lui Val Butnaru – își revendică locul firesc în arhitectura interpretativă propusă de Oxana Gherman. Ele reiau, cu alte accente și alte resurse expresive, temele majore ale volumului:

fragilitatea și reconfigurarea identității, permeabilitatea limbajului, relația fluidă dintre corporalitate și discurs, dintre experiență și reprezentare.

În acest context, devine vizibil că fiecare dintre aceste voci confirmă, în felul ei, intuiția centrală a autoarei: identitatea nu este un bloc compact, ci o rețea de straturi, vibrații și nuanțe; limbajul nu se limitează la funcția comunicativă, ci acționează ca un catalizator al metamorfozei; iar literatura, indiferent de registrul în care operează, rămâne spațiul privilegiat, în care ființa își testează posibilitățile.

Prin această convergență de registre și voci, *Ființa plurală* își confirmă statutul de concept critic operant, nu doar de titlu simbolic. Pluralitatea nu apare aici ca ornament tematic, ci ca principiu de organizare a literaturii contemporane, vizibil în modul în care textele se construiesc, se reflectă reciproc sau se contrapun. Fiecare secțiune a volumului, fie că explorează poezia, proza sau reflecția metaliterară, aduce în prim-plan o altă configurație a identității și a limbajului, iar lectura propusă de Oxana Gherman face inteligibile aceste straturi și modurile lor de interacțiune. În acest fel, cartea revelează o imagine complexă a umanului, în care diferențele nu se exclud, ci se completează, iar pluralitatea devine cadrul natural al interpretării literare.

Notă: Recenzie elaborată în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.